Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (wielka izba)

z dnia 7 października 2019 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Polityka społeczna – Artykuł 119 traktatu WE (obecnie, po zmianie, art. 141 WE) – Pracownicy płci męskiej i pracownicy płci żeńskiej – Równość wynagrodzeń – Prywatny pracowniczy program emerytalny –Zróżnicowany w zależności od płci powszechny wiek emerytalny – Data przyjęcia środków przywracających równe traktowanie – Ujednolicenie z mocą wsteczną tego wieku z powszechnym wiekiem emerytalnym osób znajdujących się wcześniej w mniej korzystnej sytuacji

W sprawie C-171/18

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) [sąd apelacyjny (Anglia i Walia) (wydział cywilny), Zjednoczone Królestwo] postanowieniem z dnia 16 lutego 2018 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 5 marca 2018 r., w postępowaniu:

Safeway Ltd

przeciwko

Andrew Richardowi Newtonowi,

Safeway Pension Trustees Ltd,

TRYBUNAŁ (wielka izba),

w składzie: K. Lenaerts, prezes, R. Silva de Lapuerta, wiceprezes, A. Arabadjiev, A. Prechal, M. Vilaras, P.G. Xuereb i L.S. Rossi, prezesi izb, A. Rosas, E. Juhász, M. Ilešič, J. Malenovský, T. von Danwitz (sprawozdawca) i N. Piçarra, sędziowie,

rzecznik generalny: E. Tanchev,

sekretarz: V. Giacobbo-Peyronnel, administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 4 lutego 2019 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

– w imieniu Safeway Ltd przez B. Greena, S. Allena, D. Pannicka, QC, R. Mehtę, barrister, T. Greena i J. Heapa, solicitors,

– w imieniu A.R. Newtona przez A. Shorta, QC, C. Bell i M. Uberoia, barristers, C. Rowland-Frank i J.H.C. Briggsa, solicitors,

* Język postępowania: angielski.

– w imieniu Safeway Pension Trustees Ltd przez D. Murphy'ego i E. King, solicitors, D. Granta, barrister,

– w imieniu Komisji Europejskiej przez A. Szmytkowską i L. Flynna, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 28 marca 2019 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 119 traktatu WE (po zmianie art. 141 WE).

2 Wniosek ten został przedstawiony w ramach sporu między Safeway Ltd a Andrew Richardem Newtonem i Safeway Pension Trustees Ltd. w przedmiocie ujednolicenia świadczeń emerytalnych dla kobiet i mężczyzn będących uczestnikami zarządzanego przez Safeway Pension Trustees programu emerytalnego.

Ramy prawne

3 Zasada równości wynagrodzeń dla pracowników płci męskiej i żeńskiej ustanowiona obecnie w art. 157 TFUE była w okresie zaistnienia okoliczności faktycznych będących przedmiotem postępowania głównego zapisana w art. 119 traktatu WE.

4 Zgodnie z brzmieniem tego wyżej wskazanego postanowienia:

„Każde państwo członkowskie zapewnia w pierwszym etapie wprowadzenie, a w okresie późniejszym stosowanie zasady równości wynagrodzeń dla pracowników płci męskiej i żeńskiej za taką samą pracę.

Do celów niniejszego artykułu przez wynagrodzenie rozumie się zwykłą podstawową lub minimalną płacę albo uposażenie oraz wszystkie inne korzyści w gotówce lub w naturze, otrzymywane przez pracownika bezpośrednio lub pośrednio, z racji zatrudnienia, od pracodawcy.

Równość wynagrodzenia bez dyskryminacji ze względu na płeć oznacza, że:

a) wynagrodzenie przyznane za taką samą pracę na akord jest określane na podstawie takiej samej jednostki miary,

b) wynagrodzenie za pracę na czas jest takie samo na tym samym stanowisku".

Spór w postępowaniu głównym i pytanie prejudycjalne

5 Rozpatrywany w postępowaniu głównym program emerytalny został utworzony przez Safeway w 1978 r. jako fundusz powierniczy. Klauzula 19 aktu założycielskiego tego programu emerytalnego (zwana dalej „klauzulą dotyczącą zmiany") zezwala zasadniczo, począwszy od daty pisemnego

zawiadomienia o tym uczestników programu, na zmianę tego programu z mocą wsteczną, w tym na zmianę wartości świadczeń, w drodze dokumentu powierniczego. Klauzula ta ma następujące brzmienie:

„Główna spółka może – w dowolnym czasie i okresowo za zgodą powierników (»trustees«) na mocy dokumentu uzupełniającego (»supplemental deed«) podpisanego przez główną spółkę i powierników – zmienić lub uzupełnić jakiekolwiek uprawnienia powiernicze i warunki programu, w tym niniejszy dokument powierniczy (»trust deed«) i regulamin (»Rules«) oraz wszelkie dokumenty i inne akty w formie pisemnej stanowiące uzupełnienie do niniejszego dokumentu powierniczego i dokumentów określonych w drugim załączniku do niniejszego dokumentu. Główna spółka może wykonywać takie uprawnienia ze skutkiem od dnia określonego w dokumencie uzupełniającym, który może być dniem sporządzenia takiego dokumentu lub dniem uprzedniego pisemnego zawiadomienia uczestników o zmianie lub uzupełnieniu bądź datą przypadającą w rozsądnym czasie przed lub po dniu sporządzenia takiego dokumentu, tak by nadać tym zmianom lub uzupełnieniom moc wsteczną lub wywołać skutek na przyszłość, stosownie do okoliczności”.

6 Podczas gdy rozpatrywany w postępowaniu głównym program emerytalny wprowadził początkowo różny w odniesieniu do mężczyzn i kobiet, to znaczy wynoszący 65 lat dla mężczyzn i 60 lat dla kobiet, powszechny wiek emerytalny (zwany dalej „PWE”), Trybunał orzekł zasadniczo w swoim wyroku z dnia 17 maja 1990 r., Barber (C-262/88, EU:C:1990:209), że wprowadzenie różnego w zależności od płci PWE stanowi dyskryminację zabronioną w art. 119 traktatu WE. W następstwie tego wyroku Safeway i Safeway Pension Trustees poinformowali uczestników programu emerytalnego, w drodze pisemnych zawiadomień z dnia 1 września 1991 i z dnia 1 grudnia 1991 r. (zwanych dalej „zawiadomieniami z 1991 r.”) o zmianie tego programu, ze skutkiem od dnia 1 grudnia 1991 r., poprzez wprowadzenie jednolitego PWE wynoszącego 65 lat dla wszystkich uczestników programu. W dniu 2 maja 1996 r. przyjęto akt powierniczy zmieniający wspomniany program, który wprowadził jednolity, wynoszący 65 lat PWE, obowiązujący od dnia 1 grudnia 1991 r.

7 Z uwagi na to, że w 2009 r. podniesiono kwestię zgodności dokonanej z mocą wsteczną zmiany rozpatrywanego w postępowaniu głównym programu emerytalnego z prawem Unii, Safeway zainicjowała postępowanie główne mające na celu ustalenie, iż jednolity wynoszący 65 lat PWE został skutecznie wprowadzony od dnia 1 grudnia 1991 r. W ramach tego postępowania A.R. Newton został wyznaczony do działania w charakterze przedstawiciela uczestników programu.

8 Wyrokiem z dnia 29 lutego 2016 r. High Court of Justice (England & Wales), Chancery Division [sąd wyższej instancji (Anglia i Walia), wydział kanclerski, Zjednoczone Królestwo] uznał, że zmiana z mocą wsteczną rozpatrywanego w postępowaniu głównym programu emerytalnego jest sprzeczna z art. 119 traktatu WE i że w związku z tym uprawnienia emerytalne uczestników powinny być obliczone na podstawie jednolitego, wynoszącego 60 lat PWE za okres od dnia 1 grudnia 1991 r. do dnia 2 maja 1996 r.

9 Sąd odsyłający, do którego Safeway wniosła odwołanie od tego wyroku, uważa, że zgodnie z prawem krajowym zawiadomienia z 1991 r. nie mogły same w sobie zmienić w sposób ważny rozpatrywanego w postępowaniu głównym programu emerytalnego i że jedyną skuteczną zmianą była zmiana wynikająca z aktu powierniczego z dnia 2 maja 1996 r.

10 Jednakże sąd ten wskazuje, że, zgodnie z tym prawem krajowym, konsekwencją klauzuli dotyczącej zmiany i zawiadomień z 1991 r było nadanie uprawnieniom nabytym przez uczestników programu, w okresie od dnia 1 grudnia 1991 r. do dnia 2 maja 1996 r., charakteru „podważalnego” (*defeasible*), z takim skutkiem, że uprawnienia te mogły następnie w każdej chwili zostać obniżone z mocą wsteczną. Uznając zatem, że w świetle prawa krajowego dokument powierniczy z dnia 2 maja 1996 r. mógł skutecznie podnieść PWE kobiet do 65 lat i utrzymać w tym okresie na tej samej wysokości PWE mężczyzn, rzeczony sąd powziął wątpliwość, czy tego rodzaju rozwiązanie jest zgodne z art. 119 traktatu WE stosownie do wykładni tego postanowienia dokonanej przez Trybunał.

11 W tych okolicznościach Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) [sąd apelacyjny (Anglia i Walia) (wydział cywilny) Zjednoczone Królestwo] postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy w przypadku gdy zasady programu emerytalnego przyznają prawo, zgodnie z prawem krajowym i w związku ze zmianą dokumentu powierniczego, do obniżenia z mocą wsteczną wartości nabytych uprawnień emerytalnych zarówno kobiet, jak i mężczyzn, za okres od dnia pisemnego zawiadomienia o zamierzonych zmianach w programie do dnia rzeczywistej zmiany dokumentu powierniczego, art. 157 [TFUE] (dawniej i w chwili wystąpienia okoliczności leżących u podstaw sporu, art. 119 [traktatu WE]) wymaga, aby nabyte uprawnienia emerytalne mężczyzn i kobiet były w tym okresie traktowane jako nienaruszalne w takim znaczeniu, że są one chronione przed obniżeniem z mocą wsteczną zgodnie z prawem krajowym?”.

W przedmiocie pytania prejudycjalnego

12 Na wstępie należy zauważyć, jak wynika z postanowienia odsyłającego, że spór w postępowaniu głównym dotyczy jedynie uprawnień emerytalnych nabytych przez uczestników rozpatrywanego w postępowaniu głównym programu emerytalnego w okresie między dniem 1 grudnia 1991 r. a dniem 2 maja 1996 r. W tych okolicznościach należy zbadać zadane pytanie w świetle obowiązującego w tym okresie art. 119 traktatu WE.

13 W swym pytaniu sąd odsyłający zwraca się zasadniczo o ustalenie, czy art. 119 traktatu WE należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przyjęciu w programie emerytalnym, celem wyeliminowania sprzecznej z tym postanowieniem dyskryminacji wynikającej z wprowadzenia różnego w zależności od płci PWE, środka ujednolicającego z mocą wsteczną PWE uczestników tego programu z PWE osób znajdujących się wcześniej w mniej korzystnej sytuacji, za okres między zawiadomieniem o tym środku a jego przyjęciem, w sytuacji gdy taki środek jest dozwolony przez prawo krajowe i przez akt założycielski tego programu emerytalnego.

14 W celu udzielenia odpowiedzi na to pytanie należy przypomnieć, że w wyroku z dnia 17 maja 1990 r., Barber (C-262/88, EU:C:1990:209) Trybunał orzekł zasadniczo, że wprowadzenie różnego w zależności od płci PWE dla emerytur wypłacanych z programu emerytalnego stanowi dyskryminację zakazaną na mocy art. 119 traktatu WE.

15 Trybunał wypowiedział się również w przedmiocie konsekwencji, jakie należy wyciągnąć ze stwierdzenia takiej dyskryminacji, w szczególności w wyrokach z dnia 28 września 1994 r., Coloroll Pension Trustees (C-200/91, EU:C:1994:348); z dnia 28 września 1994 r., Avdel Systems (C-408/92, EU:C:1994:349); z dnia 28 września 1994 r., van den Akker (C-28/93, EU:C:1994:351). Jak wynika zaś z tego orzecznictwa, konsekwencje te różnią się w zależności od odnośnych okresów zatrudnienia.

16 W odniesieniu, po pierwsze, do okresów zatrudnienia przed datą ogłoszenia wyroku Barber (C-262/88, EU:C:1990:209), tj. przed dniem 17 maja 1990 r., w ramach programów emerytalnych nie ma obowiązku stosowania jednolitego PWE, ponieważ Trybunał ograniczył skutki tego wyroku w czasie, wykluczając stosowanie art. 119 traktatu WE do świadczeń emerytalnych należnych za te okresy (zob. podobnie wyroki: z dnia 28 września 1994 r., Coloroll Pension Trustees, C-200/91, EU:C:1994:348, pkt 34; z dnia 28 września 1994 r., Avdel Systems, C-408/92, EU:C:1994:349, pkt 19; z dnia 28 września 1994 r., van den Akker, C-28/93, EU:C:1994:351, pkt 12).

17 Jeżeli chodzi, po drugie, o okresy zatrudnienia między dniem 17 maja 1990 r. a przyjęciem przez dany program emerytalny środków przywracających równe traktowanie, to osobom znajdującym się w mniej korzystnej sytuacji należy przyznać te same korzyści, które przysługują osobom uprzywilejowanym, gdyż korzyści te pozostają, w przypadku braku prawidłowego wykonania art. 119 traktatu WE w prawie krajowym, jedynym ważnym systemem referencyjnym (zob. podobnie wyroki: z dnia

28 września 1994 r., Coloroll Pension Trustees, C-200/91, EU:C:1994:348, pkt 31, 32; z dnia 28 września 1994 r., Avdel Systems, C-408/92, EU:C:1994:349, pkt 16, 17; z dnia 28 września 1994 r., van den Akker, C-28/93, EU:C:1994:351, pkt 16, 17).

18 Co się tyczy, po trzecie, okresów zatrudnienia po przyjęciu przez dany program emerytalny środków przywracających równe traktowanie, to art. 119 traktatu WE nie stoi na przeszkodzie temu, aby korzyści przysługujące osobom wcześniej uprzywilejowanym zostały obniżone do poziomu korzyści przysługujących osobom znajdującym się wcześniej w mniej korzystnej sytuacji z uwagi na to, iż postanowienie to wymaga jedynie, by pracownicy płci męskiej i pracownicy płci żeńskiej otrzymywali takie samo wynagrodzenie za taką samą pracę, nie nakładając przy tym żadnego wymogu co do określonego poziomu tego wynagrodzenia (zob. podobnie wyroki: z dnia 28 września 1994 r., Coloroll Pension Trustees, C-200/91, EU:C:1994:348, pkt 33; z dnia 28 września 1994 r., Avdel Systems, C-408/92, EU:C:1994:349, pkt 21; z dnia 28 września 1994 r., van den Akker, C-28/93, EU:C:1994:351, pkt 19).

19 W niniejszym wypadku spór w postępowaniu głównym dotyczy jedynie kwestii, czy uprawnienia emerytalne uczestników rozpatrywanego w postępowaniu głównym programu emerytalnego dotyczące okresu od dnia 1 grudnia 1991 r. do dnia 2 maja 1996 r. powinny zostać obliczone w oparciu o jednolity PWE wynoszący 60 lat czy 65 lat. W tym kontekście sąd odsyłający zastanawia się zasadniczo, czy w świetle orzecznictwa, o którym mowa w pkt 17 niniejszego wyroku, akt powierniczy z dnia 2 maja 1996 r. był w stanie skutecznie ujednolicić z mocą wsteczną, za ten okres, PWE tych uczestników z PWE osób znajdujących się wcześniej w mniej korzystnej sytuacji, to znaczy pracowników płci męskiej.

20 W tym względzie należy zaznaczyć w pierwszej kolejności, że w zakresie, w jakim pytanie prejudycjalne i uzasadnienie postanowienia odsyłającego dotyczą dokonanego przez ten akt powierniczy ze skutkiem wstecznym od dnia 1 grudnia 1991 r. ujednolicenia PWE uczestników rozpatrywanego w postępowaniu głównym programu emerytalnego z PWE osób znajdujących się wcześniej w mniej korzystnej sytuacji, pytanie to należy rozumieć jako opierające się na założeniu, że środki przywracające równe traktowanie zostały przyjęte dopiero w dniu 2 maja 1996 r. w drodze rzeczonego aktu powierniczego.

21 Safeway i Komisja zakwestionowały przed Trybunałem to założenie, podnosząc zasadniczo, że zawiadomienia z 1991 r. i zarządzanie rozpatrywanym w postępowaniu głównym programem emerytalnym w oparciu o jednolity PWE wynoszący 65 lat od dnia 1 grudnia 1991 r. należy uznać za środki, które przywróciły równe traktowanie ze skutkiem od tej daty.

22 O ile co do zasady do sądu odsyłającego, który posiada bezpośrednią wiedzę o sporze rozpatrywanym w postępowaniu głównym i który posiada wyłączną właściwość w zakresie wykładni prawa krajowego, należy ustalenie daty przyjęcia środków przywracających równe traktowanie, o tyle środki takie muszą jednak spełniać wymogi prawa Unii, tak aby Trybunał mógł przekazać sądowi krajowemu elementy istotne dla wykładni tego prawa (zob. podobnie wyroki: z dnia 16 czerwca 2016 r., EURO 2004. Hungary, C-291/15, EU:C:2016:455, pkt 36; a także z dnia 30 czerwca 2016 r., Ciup, C-288/14, niepublikowany, EU:C:2016:495, pkt 33).

23 W tym względzie należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału art. 119 traktatu WE wywołuje bezpośrednie skutki poprzez tworzenie praw dla jednostek, które sądy krajowe są zobowiązane chronić (zob. podobnie wyroki: z dnia 8 kwietnia 1976 r., Defrenne, 43/75, EU:C:1976:56, pkt 24; z dnia 28 września 1994 r., van den Akker, C-28/93, EU:C:1994:351, pkt 21).

24 Biorąc pod uwagę bezpośredni skutek art. 119 traktatu WE, stosowanie tego postanowienia przez pracodawcę po stwierdzeniu dyskryminacji musi być natychmiastowe i pełne, tak aby środki przyjęte w celu przywrócenia równego traktowania nie mogły, co do zasady, podlegać warunkom, które prowadziłyby, chociażby przejściowo do kontynuacji dyskryminacji (zob. podobnie wyrok z dnia 28 września 1994 r., Avdel Systems, C-408/92, EU:C:1994:349, pkt 25, 26).

25 Ponadto należy również przestrzegać zasady pewności prawa. Ta ostatnia zasada, która powinna być szczególnie rygorystycznie przestrzegana w przypadku przepisów mogących powodować skutki finansowe, wymaga, aby prawa przyznane jednostkom przez prawo Unii były wykonywane w sposób wystarczająco precyzyjny, jasny i przewidywalny, aby umożliwić zainteresowanym osobom dokładne poznanie ich praw i obowiązków oraz podjęcie w związku z tym odpowiednich działań, a także powołanie się na te prawa i obowiązki, w stosownych przypadkach, przed sądami krajowymi. Wprowadzenie prostej praktyki, która nie wywołuje wiążących skutków prawnych dla zainteresowanych osób, nie spełnia tych wymogów (zob. podobnie wyroki: z dnia 2 grudnia 2009 r., Aventis Pasteur, C-358/08, EU:C:2009:744, pkt 47; z dnia 8 marca 2017 r., Euro Park Service, C-14/16, EU:C:2017:177, pkt 36–38, 40, 42 i przytoczone tam orzecznictwo).

26 Zatem środki przyjęte w celu wyeliminowania dyskryminacji sprzecznej z art. 119 traktatu WE, aby mogły zostać uznane za przywracające równe traktowanie wymagane przez ten postanowienie, muszą spełniać wymogi określone w pkt 24 i 25 niniejszego wyroku.

27 W niniejszym wypadku wydaje się zaś, że środki przyjęte przez rozpatrywany w postępowaniu głównym program emerytalny przed wydaniem dokumentu powierniczego z dnia 2 maja 1996 r. nie spełniają tych wymogów.

28 W istocie, jak wynika z postanowienia odsyłającego, rozpatrywany w postępowaniu głównym program emerytalny został skutecznie zmieniony, w świetle prawa krajowego, jedynie w drodze przyjęcia tego dokumentu powierniczego. W tym względzie sąd odsyłający orzekł w wyroku wydanym w postępowaniu głównym w dniu 5 października 2017 r., że brzmienie klauzuli dotyczącej zmiany dopuszcza jedynie zmiany w drodze dokumentu powierniczego i że prawo krajowe stoi na przeszkodzie odmiennej od tego brzmienia wykładni tej klauzuli, biorąc pod uwagę potrzebę ochrony beneficjentów tego programu emerytalnego i umożliwienie im poznania ich praw.

29 Z postanowienia odsyłającego wynika również, że jedynym skutkiem prawnym klauzuli dotyczącej zmiany i zawiadomień z 1991 r. było pozostawienie w rękach osób odpowiedzialnych za rozpatrywany w postępowaniu głównym program emerytalny uprawnienia do ujednolicenia, z mocą wsteczną, PWE uczestników tego programu z PWE mężczyzn w drodze przyjęcia dokumentu powierniczego w każdym późniejszym terminie.

30 Tymczasem ustanowienia takiego uprawnienia, które może być wykonywane w momencie zależnym od uznaniowego wyboru tych osób odpowiedzialnych, nie można uznać ani za eliminujące będącą przedmiotem postępowania głównego dyskryminację, ani za umożliwiające uczestnikom programu dokładne zaznajomienie się z ich prawami.

31 Jeżeli chodzi o zarządzanie programem od dnia 1 grudnia 1991 r., z pkt 25 niniejszego wyroku wynika, że wprowadzenie prostej praktyki, która nie wywołuje wiążących skutków prawnych dla zainteresowanych osób, nie spełnia wymogów zasady pewności prawa i nie może być zatem uznane za środek przywracający równe traktowanie wymagane na mocy art. 119 traktatu WE.

32 W tych okolicznościach wydaje się, że w ramach rozpatrywanego w postępowaniu głównym programu emerytalnego, środki spełniające wymogi prawa Unii, o których mowa w pkt 24 i 25 niniejszego wyroku, zostały przyjęte dopiero w dniu 2 maja 1996 r. w drodze wydanego w tym dniu dokumentu powierniczego.

33 Jeżeli chodzi w drugiej kolejności o kwestię, czy art. 119 traktatu WE dopuszcza środek, taki jak przewidziany w tym dokumencie powierniczym, polegający na ujednoliceniu ze skutkiem wstecznym od dnia 1 grudnia 1991 r. PWE uczestników programu emerytalnego z PWE osób znajdujących się wcześniej w mniej korzystnej sytuacji, to należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału w razie stwierdzenia istnienia dyskryminacji niezgodnej z prawem Unii i dopóty, dopóki nie zostaną przyjęte środki zmierzające do przywrócenia równego traktowania,

poszanowanie zasady równego traktowania może zostać zapewnione jedynie w drodze przyznania osobom należącym do grupy znajdującej się w mniej korzystnej sytuacji takich samych korzyści, jakie przysługują osobom uprzywilejowanym (wyroki: z dnia 28 stycznia 2015 r., Starjakob, C-417/13, EU:C:2015:38, pkt 46; a także z dnia 22 stycznia 2019 r., Cresco Investigation, C-193/17, EU:C:2019:43, pkt 79 i przytoczone tam orzecznictwo).

34 Trybunał orzekł już, że zasada ta stoi na przeszkodzie wyeliminowaniu w programie emerytalnym dyskryminacji sprzecznej z art. 119 traktatu WE poprzez retroaktywne usunięcie korzyści przysługujących osobom uprzywilejowanym (zob. podobnie wyrok z dnia 28 września 1994 r., Avdel Systems (C-408/92, EU:C:1994:349, pkt 5, 13, 14, 17, 18).

35 Sąd odsyłający zastanawia się jednak, czy orzecznictwo to ma również zastosowanie w sytuacjach, takich jak rozpatrywana w postępowaniu głównym, w których dane uprawnienia emerytalne mają zgodnie z prawem krajowym i z aktem założycielskim rozpatrywanego programu emerytalnego charakter podważalny.

36 Chociaż kwestia ta nie została jeszcze wyraźnie rozstrzygnięta przez Trybunał, możliwość ujednolicenia, w takich sytuacjach, z mocą wsteczną, warunków dotyczących uprawnień uczestników programu emerytalnego z warunkami dotyczącymi uprawnień osób znajdujących się wcześniej w mniej korzystnej sytuacji, nie znajduje jednak potwierdzenia we wspomnianym orzecznictwie. Przeciwnie, jak wskazał rzecznik generalny w pkt 64 swojej opinii, uznanie takiego uprawnienia pozbawiłoby w znacznym stopniu to samo orzecznictwo jego zakresu, ponieważ miałoby ono zastosowanie jedynie w przypadkach, w których takie ujednolicenie z mocą wsteczną jest już w każdym razie zakazane przez prawo krajowe lub akt założycielski programu emerytalnego.

37 Ponadto i przede wszystkim należy podkreślić, że każdy środek, którego celem jest wyeliminowanie dyskryminacji sprzecznej z prawem Unii, stanowi wdrożenie tego prawa i powinien przestrzegać jego wymogów. W szczególności nie można się powołać ani na prawo krajowe ani na postanowienia aktu założycielskiego danego programu emerytalnego, aby uniknąć podporządkowania się tym wymogom.

38 Co się tyczy rzeczonych wymogów, to z utrwalonego orzecznictwa wynika, że zasada pewności prawa stoi zasadniczo na przeszkodzie temu, aby aktowi wdrażającemu prawo Unii nadawać moc wsteczną. Jedynie w wyjątkowych przypadkach może być inaczej, gdy wymaga tego nadrzędny wzgląd interesu ogólnego i gdy odbywa się to z należytym poszanowaniem uzasadnionych oczekiwań zainteresowanych (zob. podobnie wyrok z dnia 26 kwietnia 2005 r., „Goed Wonen”, C-376/02, EU:C:2005:251, pkt 33, 34 i przytoczone tam orzecznictwo).

39 Zasadę tę uzupełniają wynikające bardziej szczegółowo z art. 119 traktatu WE wymogi, które zostają nałożone na osoby odpowiedzialne za dany program emerytalny od momentu stwierdzenia sprzecznej z tym postanowieniem dyskryminacji.

40 W odniesieniu do obowiązku przyznania osobom znajdującym się w mniej korzystnej sytuacji, do czasu kiedy nie zostaną przyjęte środki przywracające równe traktowanie, takich samych korzyści, jakie przysługują osobom uprzywilejowanym, Trybunał miał już okazję orzec, że jest to uzasadnione w szczególności powiązaniem art. 119 traktatu WE z celem poczynienia postępu w wyrównywaniu warunków pracy, który wynika z preambuły tego traktatu i jego art. 117 (zob. podobnie wyroki: z dnia 8 kwietnia 1976 r., Defrenne, 43/75, EU:C:1976:56, pkt 10, 11, 15; oraz z dnia 28 września 1994 r., Avdel Systems, C-408/92, EU:C:1994:349, pkt 15, 17).

41 Byłoby zaś sprzeczne z tym celem oraz z zasadą pewności prawa i wymogami, o których mowa w pkt 17, 24 i 34 niniejszego wyroku, umożliwienie osobom odpowiedzialnym za dany program emerytalny wyeliminowania dyskryminacji sprzecznej z art. 119 traktatu WE w drodze przyjęcia środka ujednolicającego ze skutkiem wstecznym PWE uczestników tego programu z PWE osób znajdujących się wcześniej w mniej korzystnej sytuacji. Dopuszczenie bowiem tego rodzaju

rozwiązania zwolniłoby takie osoby odpowiedzialne z obowiązku przystąpienia, po stwierdzeniu dyskryminacji, do natychmiastowej i pełnej jej eliminacji. Ponadto uchybiłoby to obowiązkowi przyznania osobom znajdującym się wcześniej w mniej korzystnej sytuacji prawa do skorzystania z PWE obowiązującego wobec osób wcześniej uprzywilejowanych, jeżeli chodzi o uprawnienia emerytalne odnoszące się do okresów zatrudnienia między datą ogłoszenia wyroku z dnia 17 maja 1990 r., Barber (C-262/88, EU:C:1990:209) a datą przyjęcia środków przywracających równe traktowanie, a także zakazowi retroaktywnego usunięcia korzyści przysługujących tym ostatnim osobom. Wreszcie stworzyłoby to, do czasu przyjęcia tego rodzaju środków, sytuację niepewności, sprzeczną z zasadą pewności prawa w odniesieniu do zakresu uprawnień przysługujących uczestnikom programu.

42 Te względy pozostają równie ważne, w przypadku gdy uczestnicy danego programu emerytalnego zostali poinformowani, że w celu przywrócenia równego traktowania PWE uczestników tego programu emerytalnego zostanie ujednolicony z PWE osób znajdujących się wcześniej w mniej korzystnej sytuacji, w drodze zawiadomienia pozbawionego skutku zmieniającego.

43 W związku z powyższym, jak wynika z pkt 38 niniejszego wyroku, nie można wykluczyć, że środki mające na celu wyeliminowanie dyskryminacji sprzecznej z prawem Unii mogą, w drodze wyjątku, zostać przyjęte ze skutkiem wstecznym, pod warunkiem że poza poszanowaniem uzasadnionych oczekiwań zainteresowanych osób, środki takie rzeczywiście odpowiadają nadrzędnemu względowi interesu ogólnego. W szczególności, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, ryzyko poważnego naruszenia równowagi finansowej danego programu emerytalnego może stanowić taki nadrzędny wzgląd interesu ogólnego (zob. podobnie wyroki: z dnia 11 stycznia 2007 r., ITC, C-208/05, EU:C:2007:16, pkt 43; z dnia 7 marca 2018 r., DW, C-651/16, EU:C:2018:162, pkt 33).

44 W niniejszym wypadku, o ile sąd odsyłający ukazuje w postanowieniu odsyłającym, że konsekwencje finansowe sporu w postępowaniu głównym kształtują się na poziomie około 100 milionów funtów szterlingów, o tyle nie odnosi się on do kwestii, czy ujednolicenie z mocą wsteczną PWE uczestników rozpatrywanego w postępowaniu głównym programu emerytalnego z PWE osób znajdujących się wcześniej w mniej korzystnej sytuacji było konieczne w celu uniknięcia poważnego naruszenia równowagi finansowej tego programu emerytalnego. Z uwagi na to, iż akta, którymi dysponuje Trybunał, nie zawierają innych informacji, które mogłyby wykazać, że środek ten rzeczywiście odpowiadał nadrzędnemu względowi interesu ogólnego, wydaje się, że nie ma dla niego obiektywnego uzasadnienia, czego weryfikacja należy jednak do sądu odsyłającego.

45 W świetle powyższych rozważań, na zadane pytanie trzeba odpowiedzieć, że art. 119 traktatu WE należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przyjęciu, w braku obiektywnego uzasadnienia, w programie emerytalnym, celem wyeliminowania sprzecznej z tym postanowieniem dyskryminacji wynikającej z wprowadzenia różnego w zależności od płci PWE, środka ujednolicającego z mocą wsteczną PWE uczestników tego programu z PWE osób znajdujących się wcześniej w mniej korzystnej sytuacji, za okres między zawiadomieniem o tym środku a jego przyjęciem, nawet w sytuacji gdy środek taki jest dozwolony przez prawo krajowe i przez akt założycielski tego programu emerytalnego.

W przedmiocie kosztów

46 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (wielka izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 119 traktatu WE (obecnie, po zmianie art. 141 WE) należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przyjęciu, w braku obiektywnego uzasadnienia, w programie emerytalnym, celem wyeliminowania sprzecznej z tym postanowieniem dyskryminacji wynikającej z wprowadzenia różnego w zależności od płci powszechnego wieku emerytalnego, środka ujednolicającego z mocą wsteczną powszechny wiek emerytalny uczestników tego programu z powszechnym wiekiem emerytalnym osób znajdujących się wcześniej w mniej korzystnej sytuacji, za okres między zawiadomieniem o tym środku a jego przyjęciem, nawet w sytuacji gdy środek taki jest dozwolony przez prawo krajowe i przez akt założycielski tego programu emerytalnego.

Podpisy